

ŠOLSKI CENTER POSTOJNA
SREDNJA ŠOLA
Gimnazija Ilirska Bistrica

"Vsi ljudje se rodijo svobodni in imajo enako dostojanstvo in enake pravice." (Generalna skupščina OZN, št. 217 A (III), 10. 12. 1948)

"Vsa ljudstva imajo pravico do samoodločbe; na podlagi te pravice svobodno določajo svoj politični status." (Resolucija Generalne skupščine OZN, št. 1514, 14. 12. 1960)

Osamosvajanje Slovenije

Avtorica:
Eneja Božič

Soavtor pri 2., 4. in 8. plakatu:
Franci Nahtigal

Lektorica:
Manca Klun

KRAJEVNA SKUPNOST ILIRSKA BISTRICA

Jurčičeva ulica 1
6250 Ilirska Bistrica

SOCIALISTIČNA FEDERATIVNA REPUBLIKA JUGOSLAVIJA

Slovenci smo v 20. stoletju živeli v dveh Jugoslavijah: stari Kraljevini SHS/Jugoslaviji in novi socialistični Jugoslaviji.

V 80. letih smo bili torej del Socialistične federativne republike Jugoslavije (SFRJ), ki je bila sestavljena iz šestih republik.

Ustava SFRJ je določala federalistično ureditev, vendar je sistem deloval centralistično.

Najvišja organa države sta bila Zvezna skupščina SFRJ in Zvezni izvršni svet SFRJ.

Slovenci smo imeli v Ljubljani svojo oblast – Skupščino Socialistične republike Slovenije in njen izvršni svet.

Vir: Založba Modrijan

SFRJ je bila zveza držav, sestavljena iz republik in pokrajin. Njeni povezovalni elementi so bili:

Josip Broz Tito

Tito je bil generalni sekretar Komunistične partije Jugoslavije, kasneje Zveze komunistov Jugoslavije. Med vojno je bil vrhovni poveljnik jugoslovanskih partizanskih enot, kasneje JLA. Postal je prvi in dosmrtni predsednik Jugoslavije.

Zgodovinar Božo Repe je zapisal, da mu je od vseh ocen o Titu osebno še najbližje tista, ki jo je zapisal Fitzroy MacLean v Sunday Timesu že maja 1962: "Človeku je lahko Tito všeč ali ne. Marsikomu ni všeč. Človeku je lahko 20. stoletje všeč ali ne. Marsikomu ni všeč. Vendar gresta vštric, človek in stoletje. Prvi je v veliki meri simboličen odsev drugega." Sposobnost razumevanja dejanj ljudi in poteka zgodovinskih dogodkov v njihovem času in prostoru je znak zrelosti nekega naroda ali družbe.

Vir: Božo Repe, Lik in delo tovariša Tita, Mladina, 24. maj 2007

Zveza komunistov Jugoslavije (ZKJ)

Do leta 1952 se je ZKJ imenovala Komunistična partija Jugoslavije (KPJ). Bila je edina dovoljena stranka v državi. Nadzorovala je vsa področja človekovega delovanja, za pomembna mesta v družbeni strukturi pa so se potegovali predvsem člani te stranke.

Jugoslovanska ljudska armada (JLA)

JLA je bila vojaška oborožena sila SFRJ. Ustanovljena je bila marca 1945 s preoblikovanjem partizanskih enot v redno vojsko. Sestavljena je bila iz nabornikov, ki so služili vojaški rok, in profesionalnega oficirskega kadra, ki je bil večinoma srbski. Po Titovi smrti se je začela JLA vmešavati v notranje zadeve države.

Kršenje človekovih pravic in svoboščin v SFRJ

Nekdanji jugoslovanski in slovenski ustavni ter državnoinstitucionalni sistem v nasprotju z izročili evropske pravne civilizacije ni postavljajl v ospredje človekovih pravic in ni izoblikoval pravnih omejitev državni oblasti in njenemu nasilju.

Sodišča so bila podrejena upravnemu aparatu in monopolni komunistični partiji.

Prvo obdobje represije po zmagi revolucije leta 1945 je pomenilo grobo kršenje človekovih pravic, velikokrat s silo. V tem obdobju je partija potrebovala represijo za osvojitve oblasti in utrditev svojega položaja.

Prefinjene oblike množičnega nadzora in manipuliranja z ljudmi ter posredno trajno ogrožanje človekovih pravic so trajali do leta 1990.

Vir: Lovro Šturm, Kršitev človekovih pravic v novejši slovenski zgodovini, http://www.mp.gov.si/fileadmin/mp.gov.si/pageuploads/mp.gov.si/PDF/poprava_kvivic/Kršitev_človekovih_pravic_v_novejši_slovenski_zgodovini.pdf, citirano 22. 4. 2016

TITOVA SMRT LETA 1980

Slovo od predsednika Tita pred vhomom v Skupščino SRS, 5. 5. 1980

Vir: Fototeka MNZ

Bona za naftne derivate, izdana maja in decembra 1984

Vir: Fototeka MNZ

Leta 1984 so bile v Sarajevu zimske olimpijske igre. Slovenski smučar Bojan Križaj je prisegel v slovenskem jeziku, Jure Franko pa je dobil prvo slovensko zimsko olimpijsko odličje – srebro v veleslalomu.

Sprevod jugoslovanskih športnikov na odprtju 14. zimskih olimpijskih iger, zastavonoša Jure Franko

Alpski smučar Bojan Križaj (levo)

Vir: Fototeka MNZ

Po smrti Josipa Broza Tita leta 1980 je Jugoslavijo zajela kriza.

Politična kriza

Po Titovi smrti je vodstvo države prevzelo Predsedstvo SFRJ. Dr. Janez Drnovšek je bil predsednik Predsedstva SFRJ med letoma 1989 in 1990.

Dr. Janez Drnovšek

Vir: Fototeka MNZ

Nacionalna kriza

Poglobili so se spori med jugoslovanskimi narodi, najprej se je mednacionalni spor pokazal med Srbi in Albanci na Kosovu.

Srbska akademija znanosti in umetnosti je leta 1986 objavila Memorandum, ki je jasno nakazoval na velikosrbski program. Načelo, da morajo vsi Srbi živeti v eni državi, je pomenilo velik pritisk na vse republike, v katerih so živeli Srbi. Predsednik Srbije Slobodan Milošević je v Srbiji vzpostavil popolno oblast ter v ospredje postavil nacionalno vprašanje. Poleti 1988 so se v Srbiji začeli mitingi v podporo velikosrbskemu programu. Imeli so tudi podporo vojske – JLA.

Gospodarska kriza

Pojavili so se inflacija, pomanjkanje deviz, nafte, redukcija elektrike ...

Konec oktobra 1982 so za dobro leto uvedli bone za nakup naftnih derivatov, z omejeno vožnjo z osebnimi avtomobili po sistemu par – nepar pa so se jugoslovanski državljani seznanili že leta 1979.

Posledica slabega finančnega položaja je bilo tudi pomanjkanje osnovnih življenjskih potrebščin, od olja in kave do toaletnega papirja in zdravil.

Vrsta za kavo, oktober 1981 v Ljubljani

Vir: Fototeka MNZ

Dijaki 1. C STNŠ Postojna (program strojni tehnik), šolsko leto 1985/86

Arhiv: Metka Rolih

Šolska kombija OŠ Dragotina Ketteja na šolskem izletu

Arhiv: Laura Fatur

Družina na počitnicah v Rabcu

Arhiv: družina Benigar

Kindlerjev park v Ilirski Bistrici, 80. leta

DRUŽBENOPOLITIČNE ORGANIZACIJE

Jugoslovanski ustavni sistem je formalno zagotavljal nekatere izmed človekovih svoboščin, a jih je omejeval z interesi države. Predvsem je bila omejena svoboda združevanja na političnem prizorišču. Izraza politična stranka sistem ni poznal. Vodilno vlogo v državi so imele družbenopolitične organizacije:

Zveza komunistov (ZK)

Socialistična zveza delavnega ljudstva (SZDL)

Zveza sindikatov (ZS)

Zveza socialistične mladine (ZSM)

Zveza združenj borcev (ZZB)

ZVEZA KOMUNISTOV:

- imela je vodilno vlogo v državi, kar ji je zagotavljala že ustava;
- nadzirala je kadrovske politiko;
- z njenim članstvom je bilo pogojeno tudi imenovanje na pomembna mesta v družbi;
- predstavljala se je kot avantgarda delavskega razreda, a se ji ni uspelo razširiti v vrste delavcev in kmetov;
- s pomočjo tajne policije (UDBA) je nadzirala celotno družbeno dogajanje.

SOCIALISTIČNA ZVEZA DELAVNEGA LJUDSTVA (do leta 1953 se je imenovala LJUDSKA FRONTA):

- vanjo se je lahko vključil vsak, ki je imel volilno pravico;
- njeni kolektivni člani so bili organizacije, zveze in društva v državi;
- posredno so bili skoraj vsi državljani njeni člani;
- njena vloga je bila bolj obrobna, saj so najpomembnejše odločitve še vedno sprejemali v vrhu Zveze komunistov;
- njena naloga je bila uresničevanje sklepov in skrb za to, da oblast uživa veliko podporo ljudstva.

ZVEZA SINDIKATOV:

- imela je drugačen status, kot so ga imeli sindikati v kapitalističnih državah;
- predvsem se je posvečala nabavi poceni ozimnic in organizaciji sindikalnega turizma.

ZVEZA BORCEV:

- prizadevala si je ohraniti spomin in vrednote na osvobodilni boj in socialistično revolucijo.

9. kongres ZKS, april 1982

Vir: Fototeka MNZ, foto: Nace Bizilj

ZVEZA SOCIALISTIČNE MLADINE:

- bila je kadrovska baza za bodoče politične funkcionarje;
- vanjo so bila vključena nova civilnodružbena gibanja, ki so bila na ta način zakonita, s tem pa so imela tudi možnost objavljanja lastnih stališč in organiziranja manifestacij.

Kongres Zveze socialistične mladine Slovenije v Novem mestu leta 1982

Vir: Fototeka MNZ, foto: Tone Stojko

ALTERNATIVNA KULTURA, CIVILNODRUŽBENA GIBANJA IN KULTURNA OPOZICIJA

ALTERNATIVNA KULTURA

Nove zvrsti glasbe so k nam prišle iz zahodnih držav. Mladi so z glasbo oblastem sporočali, kako oni vidijo družbo in njene probleme. Gibanje je dobivalo vedno več občudovalcev predvsem zaradi socialnih stisk, brezperspektivnosti mladih in prepričanja oblasti, da najbolje ve, kaj mladi potrebujejo. Simbol gibanja je bila v krogu narisana črka A (anarhija). Najvidnejši glasbeni skupini tega obdobja sta bili Pankrti in Laibach.

Pankrti: skupino sta vodila Gregor Tomc in Peter Lovšin. Prvi koncert je bil oktobra 1977. Skupino je podpirala predvsem mladina. Njihova besedila so bila provokativna, saj so z njimi oblastem sporočali, da jim ne zaupajo več.

Laibach: skupina je bila ustanovljena 1. junija 1980 v Trbovljah. Njihova oblačila, besedila in ime so nakazovali na totalitarizem, zato so bili koncerti skupine večkrat prepovedani. Pogosto so nastopali v tujini.

CIVILNODRUŽBENA GIBANJA

Ideje o ustanavljanju novih družbenih gibanj so prihajale iz zahodnih držav. K razvoju gibanj so pripomogli tudi nova sredstva komuniciranja in višja izobrazbenost ljudi.

Prva družbena gibanja so se oblikovala že v 60. letih 20. stoletja. To so bili hipiji, rokovska kultura in feministična gibanja. V 70. letih se pojavijo še ekološko, protijedrsko in mirovniško gibanje. Nekatera izmed njih so se preoblikovala v politične stranke (npr. ekološko gibanje v stranko Zelenih).

V Jugoslaviji so ta gibanja večinoma dojemali kot protidržavna, saj naj bi bil njihov namen rušenje oblasti in nasprotovanje stranki na oblasti. Večinoma so bila vključena v ZSMS, zato je bilo njihovo delovanje zakonito.

Mirovniško gibanje

Oblast je najbolj nadzorovala mirovniško gibanje, ker je bilo usmerjeno proti oboroževanju, vojaškemu reševanju sporov in militarizaciji. Zagovarjalo je pravico do civilnega služenja vojaškega roka. Pripadniki gibanja so zahtevali tudi odpravo 133. člena kazenskega zakonika, ki je omejeval svobodo govora, in organizirali proteste.

KULTURNA OPOZICIJA

Nova revija

Novo revijo so ustanovili intelektualci ob podpori Društva slovenskih pisateljev. Za njeno ustanovitev so se odločili, ker so čutili potrebo po tem, da bi imeli revijo, kjer bi bil prostor za javni dialog in odpiranje novih tem. Izhajati je začela leta 1982, njen urednik je postal Tine Hribar. V njej so izražali kritičen odnos do zgodovinskega položaja Slovencev, vloge znanosti in umetnosti, univerze in intelektualcev v družbi. Pisali so tudi o človekovih pravicah in demokraciji, religiji in državi, etiki in politiki, političnem pluralizmu itd. V njej so objavljali tudi dela avtorjev, ki so bili v Jugoslaviji preganjani (npr. Edvard Kocbek), in intervjuje z žrtvami političnih čistk. Največje zanimanje domače in tuje javnosti je požela 57. številka revije, katere podnaslov je bil Prispевki za slovenski nacionalni program. V njej so bile objavljene ideje o večji samostojnosti slovenskega naroda, uporabi slovenskega jezika v vojski, večjih pravicah za civilno družbo itd. Pod vprašaj so postavili tudi vodilno vlogo Zveze komunistov v državi.

Društvo slovenskih pisateljev

Med letoma 1983 in 1987 je društvo vodil Tone Partljič, pozneje pa Rudi Šeligo. Oblast je društvu očitala, da se preveč ukvarja s političnim dogajanjem v državi. V ljubljanskem Cankarjevem domu je namreč organiziralo več javnih tribun, na katerih so razpravljali predvsem o usodi slovenskega naroda in slovenske kulture. Leta 1987 je bila organizirana tudi javna tribuna o ustavnih spremembah, ki naj bi, po mnenju društva, šle v smeri centralizma, s čimer pa se člani društva niso strinjali.

Koncert Pankrtov v študentskem naselju,
18. april 1980

Vir: Fototeka MNZ, foto: Janez Bogataj

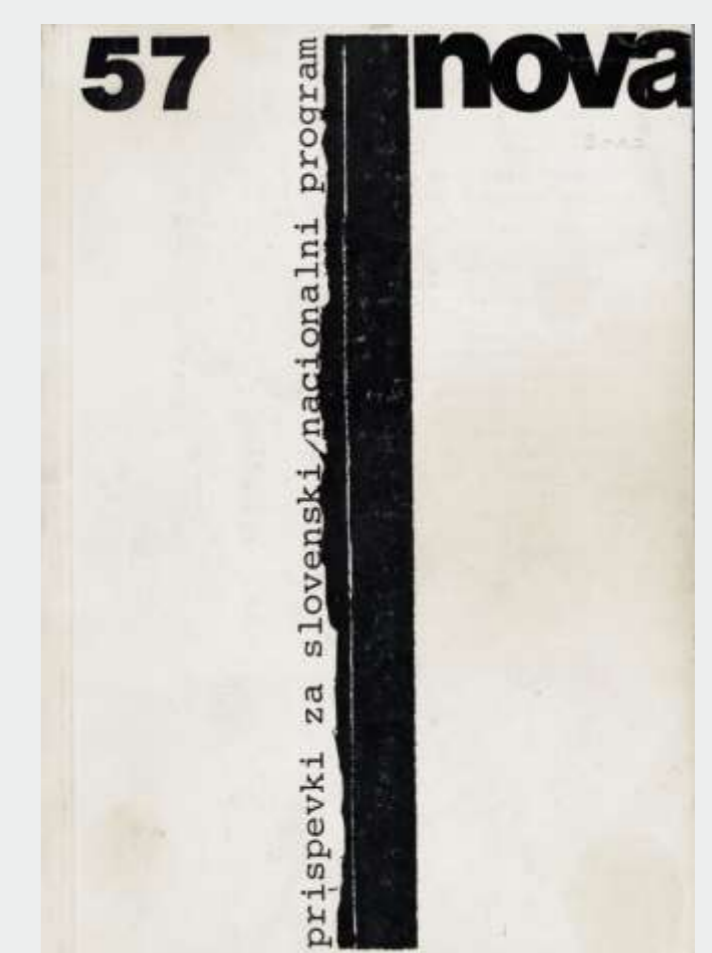
Sovražna propaganda

133. člen

Kdor s pisano besedo, letakom, risbo govori ali pa kako drugače poziva ali ščuva k rušenju oblasti delavskega razreda in delovnih ljudi, k protiustavni spremembi socialistične samoupravne družbene ureditve, k razbijanju bratstva in enotnosti ter enakopravnosti narodov in narodnosti, k strmoglavljenju organov družbene samouprave in oblasti ali njihovih izvršnih organov, k odporu proti odločitvam pristojnih organov oblasti in samouprave, ki so pomembne za varnost in razvoj socialističnih samoupravnih odnosov, varnost ali obrambo države, ali kdor s hudobnim namenom in neresnično prikazuje družbene in politične razmere v državi, se kaznuje z zapornom od enega do deset let.

Vir: Uradni list SFRJ, št. 44-654/76, 8. oktober 1974

Naslovnica 57. številke
Nove revije

Vir: Fototeka MNZ

PRELOMNO LETO 1988

GRADIVO ZA SLOVENSKO USTAVO

Na javni tribuni Društva slovenskih pisateljev so 25. 4. 1988 predstavili gradivo za slovensko ustavo. Pripravila sta ga Društvo slovenskih pisateljev in Slovensko sociološko društvo.

V gradivu so bili izpostavljeni:

- človekove pravice in svoboščine,
- slovenščina kot uradni jezik Slovenije,
- zahteve po ločitvi treh vej oblasti,
- odprava smrtne kazni,
- svobodno združevanje in izražanje lastnih načel.

Predlog nove ustave je Jugoslavijo omenjal le, ko je govoril o oblikovanju meja Republike Slovenije.

Karikatura iz Mladine o formalno neobstoječi cenzuri

Vir: Diareja/Mladina

PROCES PROTI ČETVERICI

Sodelavci revije Mladina – Janez Janša, David Tasić, Ivan Borštner in Franci Zavrl so bili obtoženi izdaje vojaške skrivnosti. Sodili so jim pred vojaškim sodiščem v Ljubljani v srbohrvaškem jeziku. Borštnerja so obsodili na štiri leta, Janšo in Zavrla na leto in pol, Tasića pa na pet mesecev zapora.

Sodni proces je sprožil proteste Slovencev. Ustanovljen je bil Odbor za varstvo četverice, ki je bil kasneje preimenovan v Odbor za varstvo človekovih pravic.

Na Trgu osvoboditve (današnjem Kongresnem trgu) v Ljubljani so pripravili protestni shod v podporo četverici. Na tem shodu je Tone Pavček prebral Majniško deklaracijo.

Četverica (od leve proti desni: Janez Janša, David Tasić, Ivan Borštner in Franci Zavrl) po zaključku sojenja

Zborovanje Odbora na Kongresnem trgu in množica njihovih podpornikov, 21. 6. 1988

Vir: Fototeka MNZ, foto: Tone Stojko

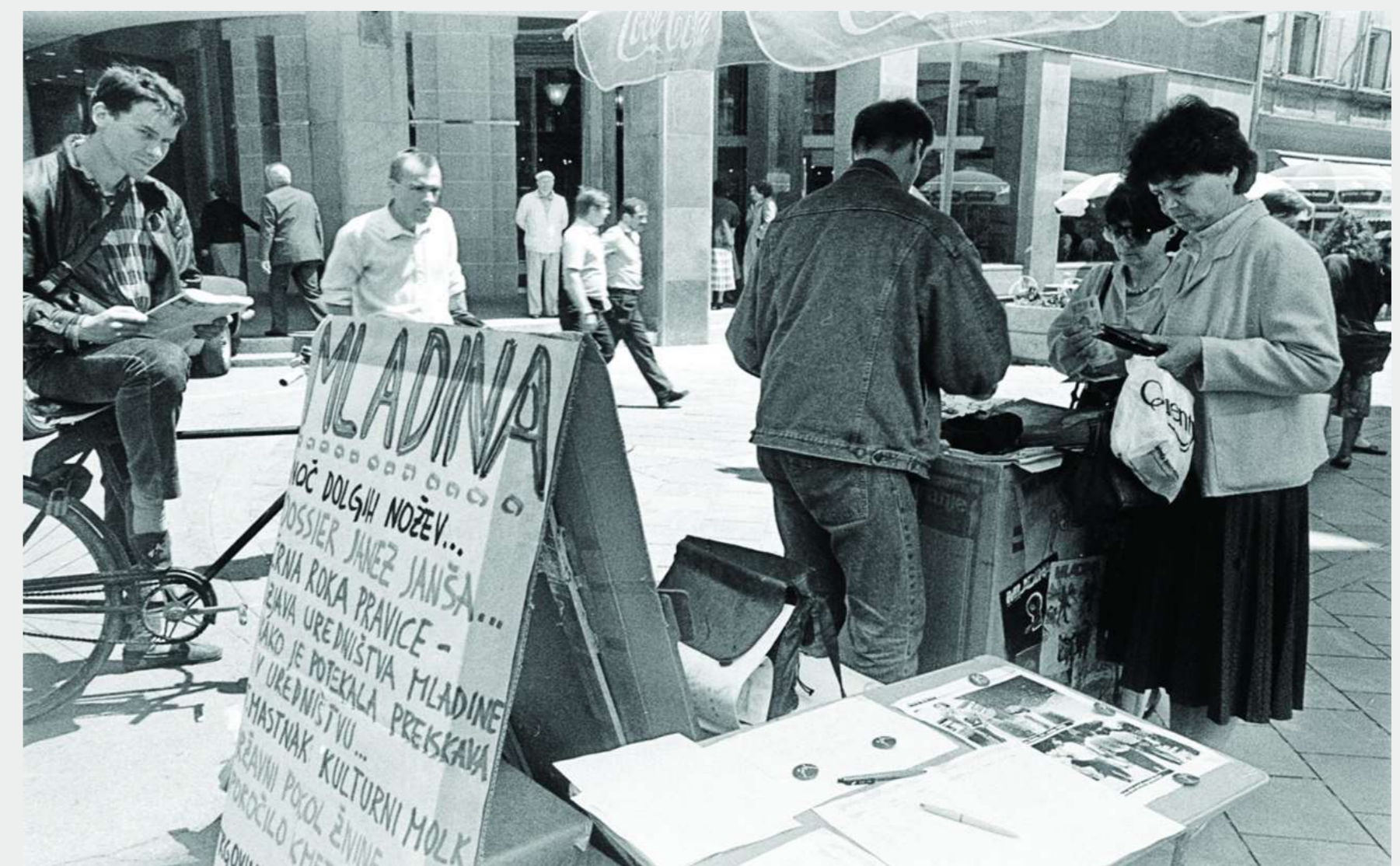
MLADINA

Mladina je bila glasilo Zveze socialistične mladine Slovenije. Sredi 80. let 20. stoletja je postala politični tednik. Velikokrat je bila deležna cenzure. V času gospodarske in politične krize je njena naklada narasla na več deset tisoč izvodov. Prodajali so jo na prenosnih stojnicah na ulici, kar je bilo nekaj „nezaslišanega“ za prebivalce drugih jugoslovanskih republik.

Leta 1989 je skupaj z Novo revijo, Katedro in Društvom slovenskih pisateljev kritizirala slovenskega javnega tožilca, ker naj bi zgrešeno prikazoval razmere v Sloveniji. Ta je podal izjavo o kritikah javnosti na njegov račun in s tem postal zgled drugim.

Bila je tudi glavni kritik privilegijev vojske v Jugoslaviji. Zaradi članka *Noč dolgih nožev* pa je bila njena 19. številka celo prepovedana.

Mladinino prodajno mesto v središču Ljubljane, prodajalec Mladine zbira podpise za izpustitev Janeza Janše iz zapora

Vir: Mladina, foto: Tone Stojko

ODBOR ZA VARSTVO ČLOVEKOVIH PRAVIC

Odbor je ustanovil Igor Bavčar v znamenje protesta zaradi t. i. „procesa proti četverici“. V njem so bili zbrani slovenski javni delavci, ki so začeli ustavljati prve slovenske politične stranke po letu 1945.

Odbor je postal najvplivnejša civilnodružbena organizacija, ki je delovala do aprila 1990.

Ustanovitev Odbora za varstvo pravic četverice, pozneje preimenovanega v Odbor za varstvo človekovih pravic

Vir: Fototeka MNZ, foto: Tone Stojko

NASTANEK POLITIČNIH STRANK – PLURALIZACIJA POLITIČNEGA PROSTORA

Prve zveze, predhodnice političnih strank, so začele nastajati na začetku leta 1989. Imele so podobno vizijo:

- več samostojnosti Slovenije,
- razvoj politične demokracije,
- spremembe v gospodarstvu, vojski, sociali, šolstvu, zunanji politiki,
- tesnejše povezovanje slovenskega in jugoslovanskega prostora z Evropo in svetom.

12. 5. 1988 – Slovenska kmečka zveza (SKZ)

Glavni organizator in pobudnik za njeno ustanovitev je bil Ivan Oman. Znotraj nje so ustanovili Zvezo slovenske kmečke mladine.

11. 1. 1989 – Slovenska demokratična zveza (SDZ)

Pobudniki za njeno ustanovitev so bili dr. Dimitrij Rupel, Janez Janša, Ivan Oman, Veno Taufer, dr. Alojz Križman, dr. Hubert Požarnik, dr. Tomaž Pisanski, dr. Boštjan M. Zupančič in Samo Resnik.

16. 2. 1989 – Socialdemokratska zveza Slovenije (SDZS)

Njen prvi predsednik je bil France Tomšič. V predsedstvu stranke so bili Andrej Magajna, Brane Gradišnik, Vitodrag Pulk, Boro Terčelj, dr. Katja Boh, Matjaž Šinkovec in Slavko Sušec.

10. 3. 1989 – Slovensko krščansko socialno gibanje (SKSG)

Stranko je vodil Peter Kovačič. Kasneje se je stranka preimenovala v Slovenske krščanske demokrate. Njen voditelj je postal Lojze Peterle.

11. 6. 1989 – Stranka Zelenih Slovenije (ZS)

Predsednik je bil dr. Dušan Plut.

27. 12. 1989 – Slovenska obrtniška stranka (SOS)

Predsednik je bil Franc Golja.

18. 1. 1990 – Sivi panterji

Predsednik je bil mag. Dragan Černetič.

Začetne težave prvih zvez:

- soočale so se s poskusi zastraševanja;
- ker niso prejemale finančne pomoči države, so se v glavnem financirale same;
- med samimi člani je vladalo veliko nezaupanje (vanje so se vključevali pripadniki obveščevalnih služb, ki so nadzirali delo od znotraj, ovirali dejavnosti zvez, sejali strah in sumničenje);
- soočale so se z odklonilnim sprejemom v medijih.

Ivan Oman na zborovanju koalicije Demos v ljubljanskem Cankarjevem domu, 17. 1. 1990

Vir: Fototeka MNZ, foto: Tone Stojko

Ustanovitev SDZ

Vir: Fototeka MNZ, foto: Borut Krajnc

Ustanovna skupščina Zelenih Slovenije v ljubljanskem Mostecu, 11. 6. 1989

Vir: Fototeka MNZ, foto: Tone Stojko

LETO 1989

MAJNIŠKA DEKLARACIJA

Majniško deklaracijo je 8. 5. 1989 na protestnem shodu v podporo četverici prebral Tone Pavček.

Podpisniki:

- Društvo slovenskih pisateljev,
- Slovenska demokratična zveza,
- Slovenska kmečka zveza,
- Slovensko krščansko socialno gibanje,
- Socialdemokratska zveza Slovenije,
- Univerzitetna konferenca Zveze socialistične mladine Slovenije in Društvo slovenskih skladateljev.

Vsebina:

- „Slovenci hočemo živeti v suvereni državi slovenskega naroda;
- sami želimo odločati o povezavah z južnoslovanskimi in drugimi narodi v Evropi;
- želimo živeti v slovenski državi, ki bo temeljila na spoštovanju človekovih pravic in svoboščin, demokraciji in političnem pluralizmu, ter v družbeni ureditvi, ki bo zagotavljala duhovno in gmotno blaginjo.“

Junija 1989 je takratna slovenska oblast kot protiutež Majniški deklaraciji sprejela Temeljno listino. V njej je Slovenijo videla kot demokratično preurejeno državo, vendar še vedno kot del Jugoslavije.

DEMOS – DEMOKRATIČNA OPOZICIJA SLOVENIJE

Demos je bil ustanovljen, da bi povezoval slovenske opozicijske stranke na prvih demokratičnih volitvah po drugi svetovni vojni – leta 1990.

Med pomembnejšimi ustanovitelji Demosa so bili:

- dr. Jože Pučnik (SDZS),
- dr. Hubert Požarnik (SDZ),
- Ivan Oman (SKZ) in
- Lojze Peterle (SKD).

Ime Demos je predlagal član Slovenske demokratične zveze (SDZ) Matjaž Šinkovec.

27. 11. 1989 je bil podpisan sporazum o ustanovitvi koalicije Demos, v kateri so sodelovali:

- Slovenska demokratična zveza,
- Slovenska kmečka zveza, ki je program deloma podpirala,
- Socialdemokratska zveza Slovenije in
- Slovenski krščanski demokrati.

Leta 1990 so se v Demos vključili še:

- Slovenska kmečka zveza,
- Zeleni Slovenije,
- Slovenska obrtniška stranka in
- Sivi panterji.

Javnost je bila o oblikovanju opozicijske koalicije obveščena na tiskovni konferenci 4. 12. 1989. Njen program pa je bil objavljen v časopisu Demokracija 19. 12. 1989.

Demos je poudaril dve temeljni zahtevi:

- civilno družbo, vključeno v pravno državo in pluralno demokracijo;
- nacionalno, politično in gospodarsko samostojnost slovenskega naroda.

Program je vseboval še osem točk: odnos do preteklosti, državno ureditev, gospodarstvo, kmetijstvo, varstvo okolja, zdravstvo, šolstvo in kulturo, socialno politiko in obrambo.

Po Demosovih načelih naj bi bila samostojna država slovenskega naroda pravna država, kjer bi bile spoštovane človekove pravice in svoboščine ter mednarodne obveznosti. Gospodarstvo naj bi temeljilo na svobodnem podjetništvu, tržnih zakonitostih in pomoči zasebnemu kmetijstvu. V predsedstvu sta bila po dva predstavnika članic. Na čelu je bil dr. Jože Pučnik.

Tone Pavček je pred zbrano množico na Kongresnem trgu v Ljubljani prebral Majniško deklaracijo, 8. 5. 1989

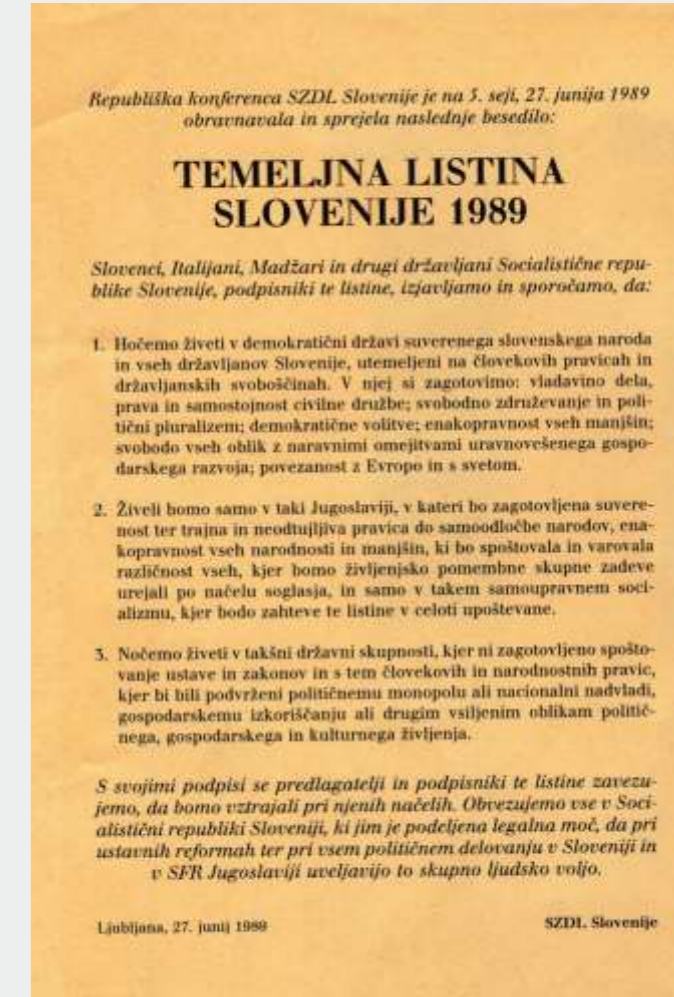
Vir: Fototeka MNZ, foto: Tone Stojko

Majniška deklaracija, 1989

Vir: Fototeka MNZ

Temeljna lista Slovenije, 1989

Vir: Fototeka MNZ

Predstavniki koalicije Demos v Ljubljani, 8. 1. 1990

Vir: Fototeka MNZ, foto: Tone Stojko

Dr. Jože Pučnik (1931–2003), vodja Demokratične opozicije Slovenije (DEMOS)

Že kot najstnik se je soočil z nedemokratičnostjo povojnega režima v Titovi Jugoslaviji (zaradi nekaj kritičnih misli v srednješolskem glasilu so mu prepovedali opravljati maturo, zato jo je opravil kot zasebnik).

Po študiju na Filozofski fakulteti v Ljubljani so ga v 60. letih zaradi objavljanja kritik kmetijske politike v reviji Perspektive zaprli za sedem let.

Po prestani kazni je emigriral v Nemčijo. Ker mu slovenske oblasti niso hotele izdati potrdila o diplomi, se je v Nemčiji preživljal kot pristaniški delavec v Hamburgu in tam tudi na novo doštudiral ter doktoriral.

Konec 80. let se je vrnil v Slovenijo in postal vodja Demokratične opozicije Slovenije (DEMOS).

Pučnika danes mnogi dojemajo kot enega od idejnih očetov slovenske osamosvojitve.

PRVE VEČSTRANKARSKÉ VOLITVE

Prve svobodne demokratične volitve po 2. svetovni vojni na Slovenskem so bile 8. aprila 1990.

STRANKE, KI SO KANDIDIRALE NA VOLITVAH:

- Zveza komunistov Slovenije (ZKS) – Stranka demokratične prenove (SDP)
- Socialistična zveza delovnega ljudstva (SZDL) – Socialistična zveza Slovenije (SZS)
- Zveza socialistične mladine Slovenije (ZSMS) – Liberalna stranka (LS)
- Demokratična opozicija Slovenije (Demos)

Naslednice starih političnih sil so imele pred Demosom zaradi organizacijske mreže in prepoznavnosti med ljudmi veliko prednost.

IZID VOLITEV

Na prvih demokratičnih volitvah je **zmagala koalicija Demos**. Postala je najmočnejša politična sila v slovenskem političnem prostoru.

- Demos je osvojil 29 mest (36,25 %) v Zboru združenega ljudstva, 51 mest (63,75 %) v Zboru občin in 47 mest (58,75 %) v Družbenopolitičnem zboru.
- V skupščini je Demos od 240 dobil 127 (52,91 %) poslanskih mest.
- Med članicami Demosa so največ glasov dobili Slovenski krščanski demokrati, medtem ko je najpomembnejša Demosova stranka Slovenska demokratična zveza dobila le 9,5 % glasov.

Prvi predsednik skupščine je postal dr. France Bučar, predsednik vlade pa Lojze Peterle.

Najpomembnejše položaje v vladi so zasedli člani Demosa:

- Igor Bavčar (notranje zadeve),
- Janez Janša (obrambne zadeve),
- dr. Dimitrij Rupel (zunanje zadeve).

Nova vlada je bila zelo dejavna pri oblikovanju osamosvojitvene zakonodaje.

VOLITVE ZA PREDSEDNIKA PREDSEDSTVA

Kandidati so bili Milan Kučan, dr. Jože Pučnik, Ivan Kramberger in Marko Demšar.

V drugem krogu sta se pomerila Milan Kučan in dr. Jože Pučnik.

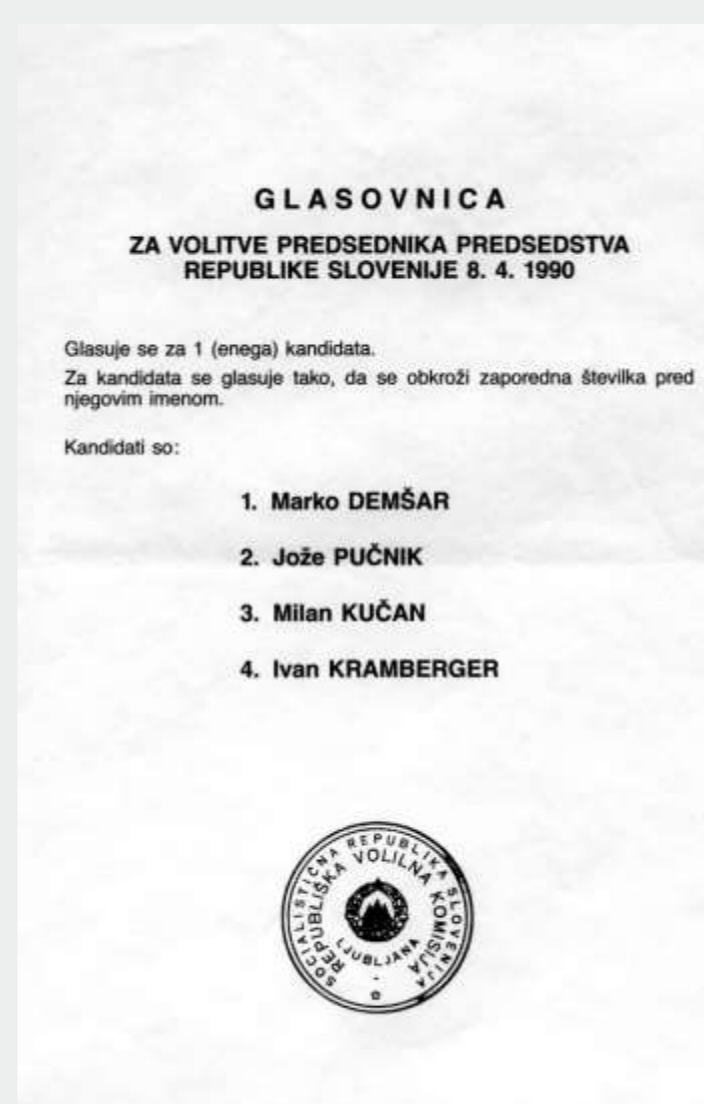
Z 58,6 % je zmagal Milan Kučan. Simboliziral naj bi miren prehod iz socialističnega sistema v parlamentarno demokracijo.

Kandidati za predsednika predsedstva

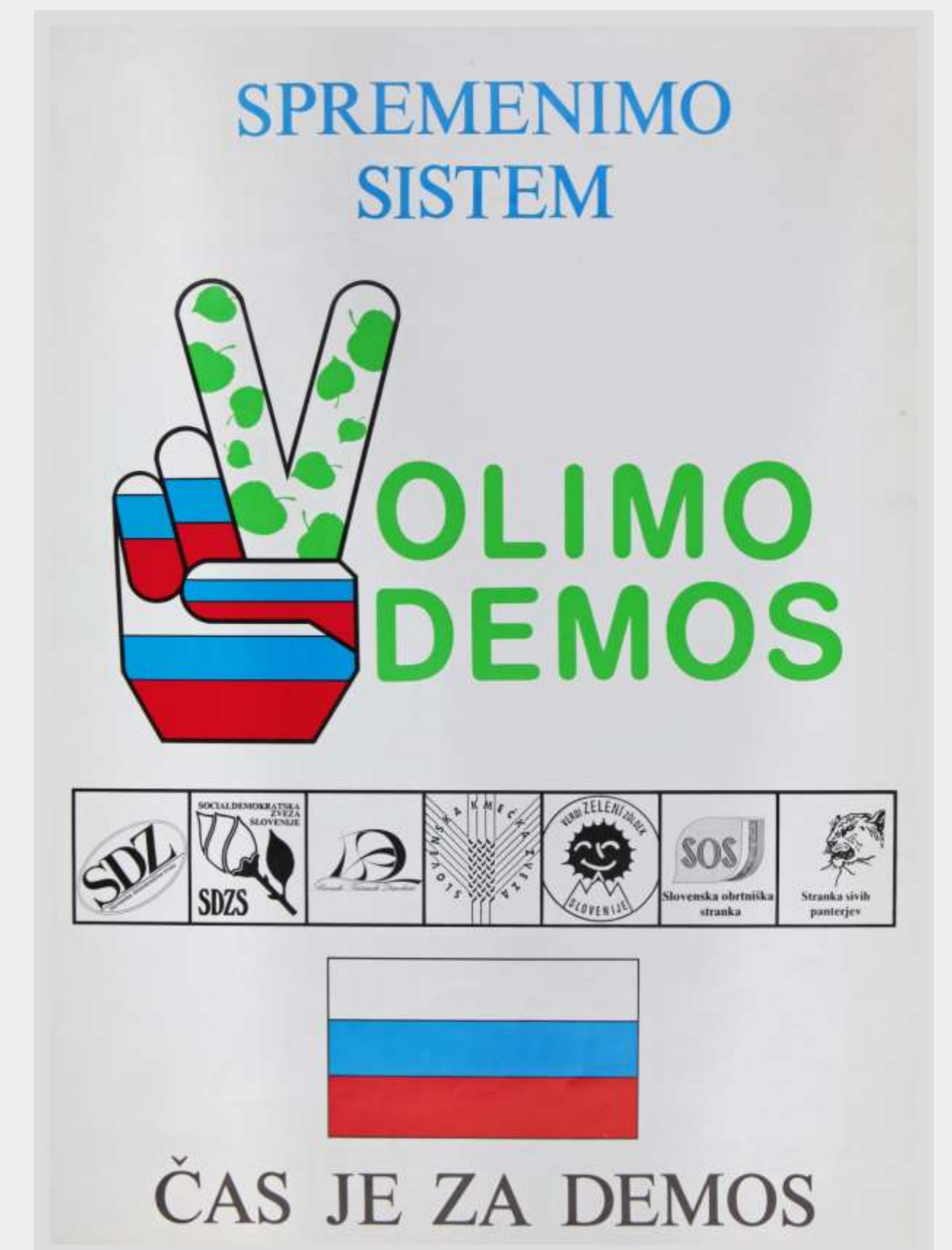
Vir: Fototeka MNZ

Glasovnica s kandidati za predsednika predsedstva

Vir: Fototeka MNZ

Volilni plakat Demosa

Vir: Fototeka MNZ

Volilni plakat stranke ZKS – Stranka demokratične prenove

Vir: Fototeka MNZ

Volitve, 8. 4. 1990

Vir: Fototeka MNZ

PLEBISCIT

DEKLARACIJA O SUVERENOSTI DRŽAVE REPUBLIKE SLOVENIJE

Deklaracija je bila sprejeta v začetku julija 1990. Z njenim sprejetjem se je začela pot v državno samostojnost.

Določen je bil enoletni rok za sprejem nove ustave.

Odpoklicana je bila slovenska delegacija v Zveznem zboru Skupščine SFRJ.

V skupščini so zavrnilo spremembe jugoslovanske ustave zaradi nedemokratskega odločanja in neenakopravnosti.

Prišlo je do razprav o programski usmeritvi vlade, služenju vojaškega roka zunaj Slovenije in o medijih.

Socialistična stranka Slovenije je predlagala razpis plebiscita za samostojno Slovenijo še pred sprejetjem nove slovenske ustave.

Novi organi oblasti so predlagali, da bi se Jugoslavija iz federacije preoblikovala v konfederacijo. Njen predlog so vse republike razen Hrvaške zavrnilo.

Jeseni 1990 so Slovenci predlagali, naj se o samostojnosti in neodvisnosti Slovenije odločajo njeni prebivalci na plebiscitu.

Na posvetu Demosa v Poljčah je bila 9. novembra 1990 sprejeta odločitev o izvedbi plebiscita. Ta posvet je pomenil prelomnico, saj je začrtal samostojno Slovenijo brez Jugoslavije. Plebiscit naj bi izvedli 23. decembra 1990.

Odločitev o njegovi izvedbi je naletela na ostra nasprotovanja opozicije. Tudi med člani Demosa je prihajalo do dvomov glede sprejetja ključne zgodovinske odločitve. Glavni pobudnik za izvedbo plebiscita je bil dr. Jože Pučnik.

PRIPRAVE NA IZVEDBO PLEBISCITA

Porajati so se začela vprašanja glede vsebine plebiscitnega vprašanja in načina njegove izvedbe. Opozicija in predsednik predsedstva Milan Kučan sta nasprotovala datumu izvedbe plebiscita.

21. 11. 1990 je bil izglasovan osnutek zakona o plebiscitu, za katerega je glasovalo 126 poslancev. 6. 12. 1990 pa je bil sprejet zakon o plebiscitu.

Italijanski zunanji minister de Michelis je na svojem obisku v Sloveniji povedal, da bo tujina sprejela izide plebiscita le, če se bo za samostojno in neodvisno Slovenijo odločila večina vseh volilnih upravičencev.

IZVEDBA IN IZID PLEBISCITA

Plebiscit je potekal 23. 12. 1990.

Vprašanje na glasovnici se je glasilo: „Ali naj Republika Slovenija postane samostojna in neodvisna država?“

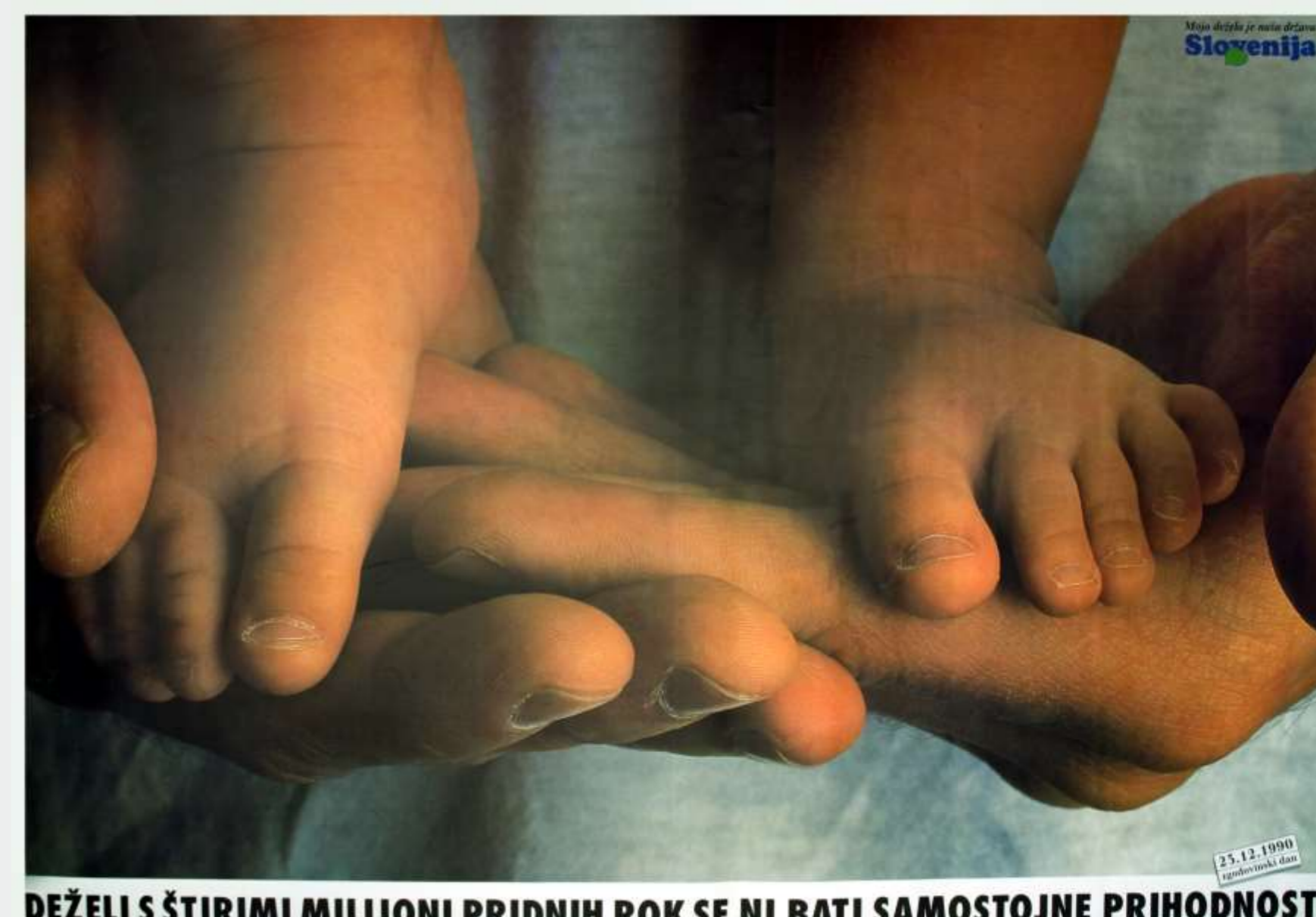
Glasovanja na plebiscitu se je udeležilo 1.289.369 volilnih upravičencev, torej 93,2 % vseh volilnih upravičencev.

ZA je glasovalo 1.146.249 (88,5 %) volilnih upravičencev, proti jih je bilo 57.800, neveljavnih je bilo 12.412 glasovnic.

Izid je zavezoval slovensko politično oblast, da v pol leta uresniči plebiscitarno odločitev.

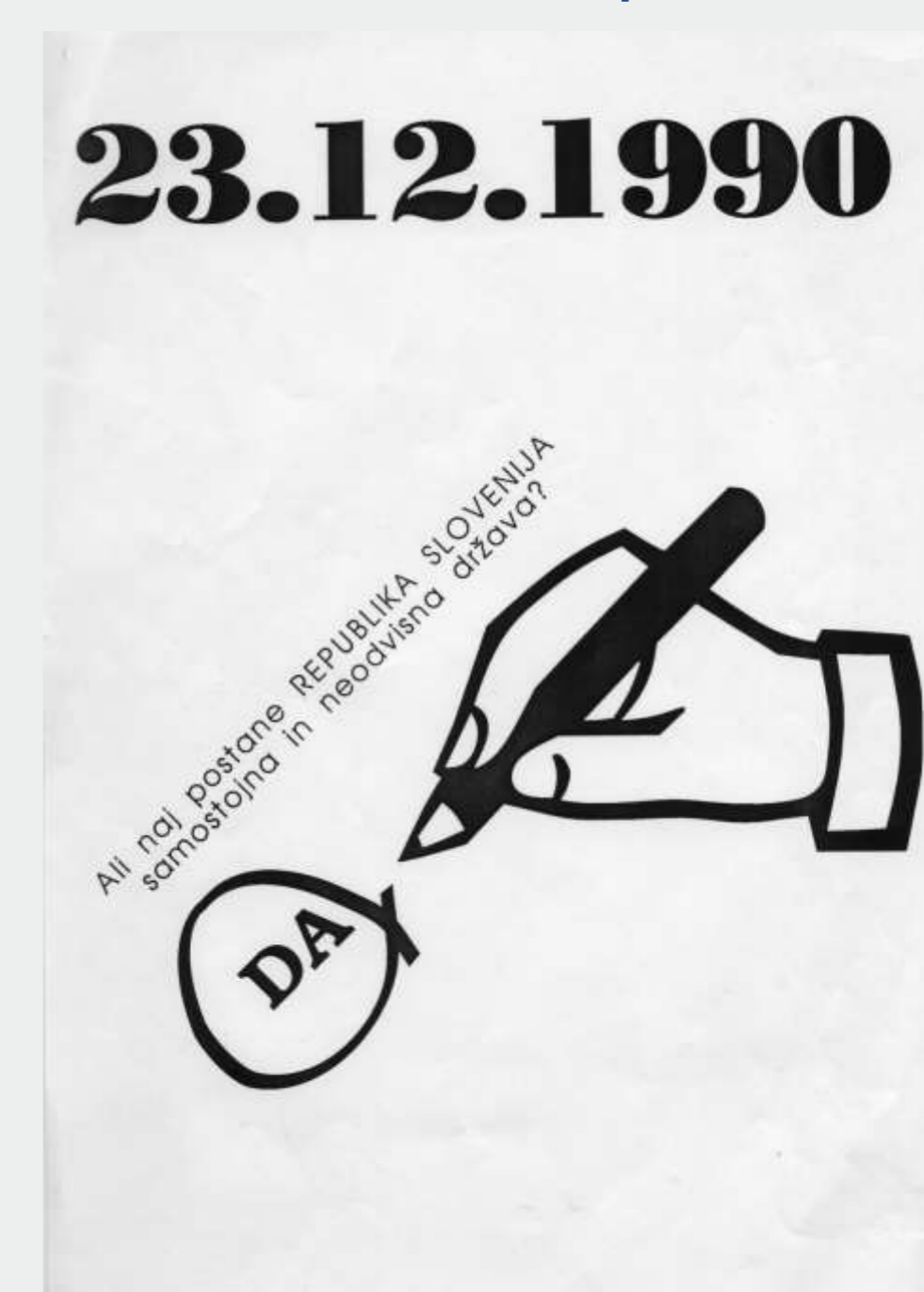
Datum osamosvojitve je ostal isti, kot ga je predvideval zakon o plebiscitu, in sicer 26. junij 1991.

Plakat za plebiscit

Vir: Fototeka MNZ

Glasovnica za plebiscit

Vir: Fototeka MNZ

Volišče, 23. 12. 1990

Vir: Fototeka MNZ

Razglasitev rezultatov plebiscita

Vir: Fototeka MNZ

RAZGLASITEV SAMOSTOJNOSTI

Slovenska skupščina je 25. 6. 1991 sprejela [Temeljno ustavno listino o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije](#), ustavni zakon za njeno izvedbo ter [Deklaracijo o neodvisnosti](#).

Preambula Temeljne ustavne listine o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije z dne 25. junija 1991 ugotavlja, da Socialistična federativna republika Jugoslavija ni delovala kot pravno urejena država in da so bile v njej hudo kršene človekove pravice.

Vir: <https://www.uradni-list.si/1/content?id=60109>, citirano 22. 4. 2016

Samostojna Slovenija je bila slovesno razglašena na zborovanju na Trgu republike v Ljubljani 26. junija 1991.

Ob nastanku nove države se je začel boj za mednarodno priznanje. Prve so Slovenijo priznale Hrvaška, Litva, Latvija, Estonija in Gruzija.

22. maja 1992 je bila Slovenija sprejeta v Organizacijo združenih narodov (OZN) kot polnopravna članica in s tem je bilo doseženo njeno polnopravno priznanje.

Bučar, Kučan in Peterle – prihod iz skupščine, 26. 6. 1991

Vir: Fototeka MNZ

Slovenske obrambne sile so vzpostavile mejni nadzor na južni meji, izvedle dodatno mobilizacijo v Teritorialno obrambo (TO), postavile barikade v smereh prodiranja enot Jugoslovanske ljudske armade (JLA), namesto oznak SFRJ na mejnih prehodih so postavile slovenske, niso pa smele prve uporabiti orožja.

27. 6. 1991 zjutraj je pri Pogancih med Metliko in Novim mestom prišlo do prvega oboroženega spopada med TO in JLA. V Sloveniji se je začela 10-dnevna vojna.

Barikada s kamioni v Lavrici pri Ljubljani

Vir: Fototeka MNZ

Predor zaklonišča pod Ljubljanskim gradom

Vir: Fototeka MNZ

Milan Kučan ob razglasitvi samostojnosti,
26. 6. 1991

Vir: Fototeka MNZ

Znamenite besede Milana Kučana na dan razglasitve samostojnosti: „Danes so dovoljene sanje. Jutri je nov dan.“

Proslava ob razglasitvi samostojnosti
Republike Slovenije, 26. 6. 1991

Vir: Fototeka MNZ

Literatura:

Anton Bukovnik (2006), Slovenija, Koraki v samostojnost, Pregled dogodkov 1980–1992. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Aleš Gabrič idr. (2008), Osamosvojitve Slovenije, Priročnik za učitelje osnovnih in srednjih šol. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

Božo Repe (2002), Jutri je nov dan: Slovenci in razpad Jugoslavije. Ljubljana: Modrijan.

Fotografije: fototeka Muzeja novejšje zgodovine, revija Mladina.